

TV serijal PG Mreže - Slobodni mediji i demokratija

Građani i zaštita slobode informisanja

Mediji postoje zbog javnosti. Njihova osnovna uloga je da građanima obezbede istinite, pravovremene i raznovrsne informacije. Svako ima pravo na slobodno, potpuno i istinito informisanje. Ali, šta kada je ovo pravo ugroženo? Kojim mehanizmima raspolažu građani u borbi za kvalitetno izveštavanje medija?

Rade Veljanovski, Fakultet političkih nauka: „Kod nas se medijski zakoni zanemaruju, oni se krše, krše se od medija, krše se i od regulatornih tela, najviše se krše nažalost od same države. Dakle, građani to nekad prepoznaju, nekada ne.”

Gordana Novaković, Savet za štampu: „Postoji kod izvesnog broja ljudi i strah od toga da će ukoliko se budu žalili, medij sada nastaviti da piše o njima još gore stvari.”

Zoran Gavrilović, Birodi: „Jako mali broj, skoro zanemarljiv je spreman da iskoristi svoje pravo. Jako veliki broj njih ne zna za svoja prava.”

Željko Bodrožić, NUNS: „Zakon može biti najsavršeniji, ako neko ne želi da ga primenjuje, džaba ta slova na papiru, koja jesu dobra, kada ostaju mrtva.”

Pravo na odgovor

Jedno od opšteprihvaćenih prava koje su dužni da poštuju svi mediji, i štampani i elektronski, jeste pravo građana na odgovor. Svako ima pravo da od sredstava informisanja zatraži da objavi ispravku ukoliko je prethodno objavljena neistinita ili nepotpuna informacija. Mediji su dužni da odgovor ili demanti objave u istom obimu i na istom mestu gde su iznete netačne informacije. Nažalost, domaći tabloidni mediji ovo zakonom garantovano pravo veoma često uskraćuju svojim čitaocima i gledaocima.

Rade Veljanovski, Fakultet političkih nauka: „Dakle, naš Zakon o javnom informisanju poznaje instituciju odgovora i ispravke, s tim što se za odgovor obraća direktno mediju, a za ispravku mora preko suda.”

Željko Bodrožić, NUNS: „Građani mogu da pišu odgovore. Međutim, mi imamo slučajeve da pre svega ovi tabloidni mediji i štampani ali i elektronski uopšte ne žele da puste te odgovore po cenu i da budu posle toga tuženi. Danas sudovi za razliku od devedesetih sude bolje i mnogi građani dobijaju medije koji su prekršili Kodeks, koji su povredili ugled i čast nekoga, koji su, na kraju krajeva, tu ima mnogo kriminala. Ali, te kazne su za te medije lako rešive, i oni to rade i po cenu da budu i na sudu kažnjeni. Vidimo sada koliko je na primer Informer izgubio sudova, ali to njih uopšte ne zabrinjava. A još manje ih zabrinjava ako se neko obrati evropskim institucijama pošto oni za Evropu ne haju mnogo.”

Gordana Novaković, Savet za štampu: „Postoji sud, naravno, uvek. E sad, problem sa tim je što je to skupo i što dugo traje. I, Savet za štampu, jedna od ideja sa kojom je formiran Savet za štampu je upravo bila ta da to bude besplatno dostupno svima i da ti sporovi ne traju dugo jer mi imamo obavezu da donesemo odluku u roku od 45 dana.”

Savet za štampu

Savet za štampu pomaže građanima da zaštite svoje pravo na istinito informisanje. Ovo samoregulatorno telo postupa po žalbama pojedinaca i institucija na sadržaje štampanih i onlajn medija.

Svakodnevno izveštavanje medija o otmici maloletne devojčice M.K. iz okoline Niša, tokom decembra 2019, uznemirilo je javnost, a Savetu za štampu, po prvi put, donelo rekordan broj žalbi za jedan slučaj. Podneto je 20 žalbi na izveštavanje o otmici i nasilju nad dvanaestogodišnjom devojčicom, a Komisija Saveta za štampu je presudila i osudila način izveštavanja pojedinih medija.

Gordana Novaković, Savet za štampu: „Tu su, dakle, na drastičan način zaista povređena prava: pravo na privatnost te devojčice, jer je njen identitet potpuno otkriven, objavljene su fotografije, recimo, uz iskaz otmičara i tako dalje, na tim naslovnim stranama. S druge strane, postoje odredbe u Kodeksu koje kažu da je novinar posebno obavezan da štiti pravo i dostojanstvo dece i žrtava zločina, što je u ovom slučaju potpuno ignorisano. Onda smo imali, ne u svim, ali u delu tekstova, i prekršaje odredbe koja kaže: ‚Novinar ne sme da zloupotrebi emocije drugih ljudi i njihovu nedovoljnu svest o moći medija.‘ Mi smo imali zaista prenošenje izjava i roditelja, i brata, i tako dalje, ljudi koji su bili u stanju emotivnog šoka i nisu bili sposobni da racionalno reaguju. I, konačno, prekršena je i pretpostavka nevinosti tog otmičara, i to, onako, zgažena. Na šta se niko nama nije žalio, ali to takođe treba da se kaže.”

U trci za zaradom tabloidni mediji gotovo svakodnevno objavljuju netačne informacije koje grubo krše pravo na privatnost i narušavaju ugled pojedinaca. Našavši se u takvoj situaciji, Savetu za štampu se obratila i jedna nastavnica sa juga Srbije. Lokalni medij je objavio njene obnažene fotografije, za koje nije dokazano da su autentične, uz spekulacije da ona poziva učenike na druženje posle nastave. Priču su prenela i dva dnevna lista koja se distribuiraju na nacionalnom nivou. Savet je od tabloida zatražio da objasne čime pravdaju svoje izveštavanje.

Gordana Novaković, Savet za štampu: „Kada se zadire tako neosnovano u nečiju privatnost, a to je dosta čest slučaj, mediji se uvek brane javnim interesom, pošto, prosto, to i jesu neke dve stvari koje uvek, svaki dan, svaki medij balansira, jel, šta preteže, i uvek to pravdaju javnim interesom, ali to je vrlo retko zaista slučaj, mislim, da postoji interes da se na tako drastičan način uđe u nečiju privatnost. Argumenti za to su bili bukvalno ‚priča se po gradu‘. Dakle, nikakva, ništa što bi potvrdilo te spekulacije nije saopšteno. A redakcije su objašnjavale postojanjem javnog interesa, u smislu moramo da znamo ko nam uči decu.”

Imajući u vidu broj netačnih informacija koje objavljuju štampani mediji, građani se nedovoljno često obraćaju Savetu za štampu.

Rade Veljanovski, Fakultet političkih nauka: „Kada su u pitanju naši tabloidi, recimo, pa tu bi maltene svakoga dana trebalo da bude onoliko žalbi koliko ima tekstova u tim novinama.”

Savet za štampu nema mogućnost da sankcioniše medije za koje utvrdi da su prekršili Kodeks već im nalaže da objave odluku Komisije za žalbe u kojoj se obrazlaže prekršaj koji je učinjen. Na taj način, podnosilac žalbe, brzo i besplatno, dobija moralnu satisfakciju.

Nekada je spor moguće rešiti i van komisije, kroz proces medijacije. U takvim situacijama, Savet za štampu traži od glavnog i odgovornog urednika da objavi izvinjenje ili demanti.

Gordana Novaković, Savet za štampu: „Dešava se i da uspe ta medijacija nekada. Ne često. S druge strane, na odluke Saveta najčešće ne reaguju uopšte. Ajde da kažem, to je najbolji slučaj kad ne reaguju. U gorim slučajevima se ljute, prozivaju članove komisije u tekstovima, i tako dalje, za odluke, i uopšte pokušavaju da predstave to kao našu grešku, malicioznost ili lošu nameru da baš njima sudimo i da njih proglašavamo za loš medij.“

Postoje i pozitivni primeri – kada medij prizna svoju grešku, a nekada i ukloni sporni tekst ili komentar objavljen onlajn. Međutim, češće se dešava da Savet za štampu mora da izrekne javnu opomenu zato što medij nije objavio njihovu odluku.

Gordana Novaković, Savet za štampu: „Ja sam, recimo, jednom prilikom pitala kolegu iz Norveškog saveta, sekretara tamo, šta oni rade kad medij ne objavi odluku Komisije za žalbe, na šta je obavezan ako je prihvatio nadležnost Saveta. I on me je gledao sa potpunim nerazumevanjem, kao kako je to moguće uopšte, kao, ako su pristali na to zašto ne bi objavili. Mislim, čime pravdaju to što nisu objavili. I rekao mi je da se to kod njih apsolutno nikada ne dešava. Ali, recimo, u Holandskom savetu su nam rekli da su oni isključili medij koji nije objavljivao neko vreme njihove odluke, i za kaznu su ih isključili iz Saveta za štampu. Ja ne mogu da zamislim kakva bi kazna bila u Srbiji.“

Željko Bodrožić, NUNS: „Savet za štampu je sada ušao i u ovu novu Medijsku strategiju kao obaveza, ali je bio i u prošlom Pravilniku, koji je pisan na osnovu Zakona o projektnom sufinansiranju, gde je navedeno da onaj ko krši Kodeks, a da je to zabeleženo na sednicama Komisija Saveta za štampu, ne može da dobije novac iz javnih budžeta. Međutim, to niko ne poštuje, vidimo da proteklih godina tabloidi koji su rekorderi po broju kršenja Kodeksa dobijaju velike pare na lokalnim konkursima za sufinansiranje medija, i samim tim se obesmišljava i zakon i pravilnik i uopšte postojanje jednog samoregulatornog tela.“

Regulatorno telo za elektronske medije - REM

I dok je Savet za štampu nadležan za štampane i onlajn medije, kao i za novinske agencije, za medijske sadržaje objavljene na televiziji i radiju nadležno je Regulatorno telo za elektronske medije – REM. Prijave zbog ugrožavanja ličnog ili opšteg interesa mogu podneti pojedinci, kao i udruženja i mediji, tj. pravna lica.

Nažalost, REM nikada nije uspostavio efikasan sistem za podnošenje pritužbi i za postupanje po njima. To potvrđuje i jedna od akcija zajedničkog podnošenja prijava koja je organizovana zbog petodnevne kampanje televizije Pink protiv televizije N1, tokom koje je novinar Miodrag Sovilj optužen da je ugrozio zdravlje predsednika Aleksandra Vučića.

Ivana Stevanović, Fondacija „Slavko Ćuruvija“: „Dakle, to je bilo ono jesenas, u novembru, kada je predsednik završio na VMA, optužujući ih za takozvani napad mobilnim telefonom, pritom izričući jedan niz zaista potpuno neproverenih, neutemeljenih i bezočnih bljuvotina,

mogu da kažem, protiv njih, optužujući ih da rade za albanske mafijaše i tako dalje, i tako dalje. To, zapravo, se dešavalo kroz čitav informativni program, počev od jutarnjeg pa do kasnih večernjih sati gde su se smenjivali ti već dobro poznati analitičari koji su sve to izgovarali. Mi smo smatrali da je, prosto, ta kampanja iz mnogo razloga potpuno neprihvatljiva. Ona je, pre svega, na ozbiljan način ugrožavala bezbednost svih zaposlenih u N1 jer im je crtala mete na čelu, a sa druge strane je ugrožavala naš lični interes kao građana koji imamo pravo na objektivno informisanje, na emitovanje informacija koje su proverene, utemeljene.”

Zbog izostanka reakcije REM-a, koji je u ovom slučaju mogao da reaguje po službenoj dužnosti, fondacija „Slavko Ćuruvija” je pozvala građane da im se pridruže i da u svoje ime pošalju prijavu REM-u – što je i učinilo više od 500 građana.

Regulatorno telo je o ovom slučaju raspravljalo na sednici održanoj 28. novembra prošle godine. Ali je tek u februaru ove godine na njihovom sajtu objavljen zapisnik u kome stoji zaključak da nema mesta pokretanju postupka.

Ivana Stevanović, Fondacija „Slavko Ćuruvija”: „Nažalost, iz tog dokumenta ne možemo da vidimo, s obzirom da je navedeno da je postojala jedna rasprava članova Saveta, mi ne možemo da vidimo ko je zastupao kakvo mišljenje, mi ne možemo da vidimo šta su rekli predstavnici TV Pink u svoju odbranu, mi ne možemo da vidimo na osnovu čega je REM odlučio da nema mesta pokretanju postupka, odnosno koji su razlozi za takav zaključak, niti možemo da vidimo šta je REM-u rekla stručna služba koja bi trebalo da je po prijemu naše prijave prosto proverila i zauzela neko mišljenje.”

I neke ranije, slične akcije su imale isti epilog. Nezavisno udruženje novinara Srbije i organizacija CRTA su 2018. godine, povodom višednevne kampanje televizije Pink protiv novinarke Tamare Skroze i organizacije CRTA, zajednički pokrenuli akciju „Podnesi prijavu, probudi REM”, zatraživši od REM-a da reaguje na prilog u kome se Tamara Skroza i CRTA prikazuju kao državni neprijatelji. Iako se više od 300 ljudi priključilo akciji i poslalo prijavu na adresu REM-a, ovo telo nije izreklo sankcije.

Iako je REM u zakonskoj obavezi da beleži sve prekršaje i na iste reaguje, i po službenoj dužnosti i po prijavi građana, ovo telo od svog osnivanja nije uspostavilo transparentan sistem. Građani nisu upoznati u kojim slučajevima mogu da upute prijavu, niti imaju uvid u to kako REM postupa po njima.

Ivana Stevanović, Fondacija „Slavko Ćuruvija”: „Mi smo imali situacije da je jedna prijava sadržala, dakle, kao dokaz svojih tvrdnji su okačili, zapravo stavili link na emisiju koja je posle emitovanja na televiziji bila na YouTube-u. REM je doneo, recimo, zaključak da nije nadležan za elektronski, odnosno za online sadržaj, te je, stoga, odbacio tužbu, što je, dakle, zapravo, jedna, kako da kažem, već sprdnja sa građanima.”

Od 2014. do danas, REM je izrekao 33 opomene, 29 upozorenja i 1 privremenu zabranu emitovanja u trajanju od 24 časa.

Ivana Stevanović, Fondacija „Slavko Ćuruvija”: „REM ni po službenoj dužnosti ne radi mnogo i ne možemo reći da se pretrgao od posla u kontroli pružalaca medijskih usluga. I vidimo da te mere zapravo, i one koje su izrečene, ne proizvode nikakav efekat. Dakle, REM može tako do

beskonačnosti izricati za iste ili slične prekršaje upozorenja, opomenu, upozorenja, opomenu, upozorenja, opomenu, i zapravo efekat vidimo kad god uključimo televiziju, vidimo da je efekat svega toga nula jer zapravo emiteri naprosto ignorišu te mere.”

Željko Bodrožić, NUNS: „Ukoliko bi REM radio po slovu zakona, samostalno, nezavisno, ukoliko bi članovi bili nezavisni od uticaja režima, odnosno stranaka na vlasti, mi bismo imali mnogo uređeniju medijsku scenu.”

Da bi mediji bili slobodni, a društvo demokratsko, pored odgovornog ponašanja medija, samoregulatornih i regulatornih tela, potreban je i angažman građana. Svaki pojedinac ima važnu ulogu u zaštiti slobode informisanja. Samo zajednice čiji se građani aktivno zalažu za zaštitu slobode govora i prava na istinito i nepristrasno informisanje mogu odbraniti slobodu medija i demokratsko društvo.